

Principi suočavanja s prošlošću

Princip: Identitet svedoka mora biti zaštićen

Studija slučaja

Principi suočavanja sa prošlošću

Principi suočavanja sa prošlošću je građanska inicijativa, koju promoviše neformalna koalicija 5 organizacija i stručnjaka: Fond za humanitarno pravo Kosovo, Kosovski centar za rehabilitaciju preživelih od torture, Integra, Inicijativa mladih za ljudska prava, BIRN i Nora Ahmetaj. Grupa je preuzela zajedničku inicijativu da osmisli i usvoji skup principa koji će informisati i voditi političke i javne aktere o tome kako da se nose sa žrtvama, preživelim, bolnom prošlošću i istorijskim narativima. Inicijativa ima za cilj sprečavanje štetnog diskursa i radnji u vezi sa nasleđem sukoba i služiće kao referentni dokument, gde svako ko krši njegove principe treba da snosi moralnu odgovornost. Stoga, cilj je da se ovi principi primenjuju i poštuju vrednosti i osećanja koja oni oličavaju, kako bi se obezbedilo da žrtve i preživeli ne budu povređeni i da će akcije koje se odnose na suočavanje sa prošlošću doprineti procesu pomirenja¹. Sada kada su principi razvijeni i organizovani, kao i dobro objašnjeni, ključno je da oni budu predstavljeni široj javnosti i pravilno promovisani. Verujemo da jedan od načina da ljudi shvate važnost principa jeste da se ispriča šteta, posledicama i bolu koji mogu nastati u situacijama u kojima se principi krše. Zbog toga će koalicija objaviti nekoliko analiza koje će sastaviti Fond za humanitarno pravo Kosovo (FHPK), a pokušaćemo da donesemo konkretne primere iz prošlosti gde su principi pravilno korišćeni ili pak zloupotrebljeni. Jedan od ovih principa je „Identitet svedoka mora biti zaštićen“.

Identitet svedoka mora biti zaštićen

Kosovsko društvo mora biti veoma oprezno u pogledu opasnosti otkrivanja identiteta svedoka u predmetima ratnih zločina. Zaštitne mere (afirmativne i pravne) treba da imaju za cilj da ograniče izloženost svedoka potencijalnim pretnjama i treba da obezbede podobne (odgovarajuće) postupke protiv spoljnih pretnji.

Uvod

Svedoci su sporedni subjekti krivičnog postupka koji su videli ili imaju određena saznanja o događaju i koji se mogu smatrati verodostojnim licima pred sudom, i koji su od velikog značaja u pogledu napretka i donošenja pravosnažne presude u odnosu na krivični postupak. Prema Zakonu o krivičnom postupku Republike Kosovo (ZKPRK) smatra se da se „svedokom” naziva lice za koje se veruje da može da pruži informacije o krivičnom delu, izvršiocu i okolnostima relevantnim za krivični postupak².”

Kao i svaki drugi subjekt u krivičnom postupku, svedoci imaju svoja prava i obaveze, u skladu sa krivičnim zakonodavstvom na snazi Republike Kosovo. Svedoka poziva sud, jer se smatra da će moći da doprinese krivičnom postupku davanjem važnih podataka o učinjenom krivičnom delu, izvršiocu i drugim okolnostima krivičnog dela. Dakle, pozivajući se na ZKPRK, „svako lice koje je pozvano kao svedok dužno je da se odazove pozivu, a kada ovim zakonikom nije drugačije predviđeno, dužno je i da svedoči³”, osim u slučaju kada je oslobođen obaveze svedočenja⁴.

Ali pored obaveza koje lice ima u trenutku kada je određen za svedoka u krivičnom postupku, smatrajući da ima saznanja o nekom događaju, lice uživa i svoja prava koja, su isto zakonom definisana. On ima pravo da bude zaštićen od opasnosti koje mu mogu pretiti, kako u toku održavanja krivičnog sudskog postupka tako i izvan toga. Svedok treba slobodno da svedoči, jer u suprotnom, ako je pod uticajem druge osobe, njegov iskaz se može promeniti i tako biti beskorisan za postupak. Stoga, posebno u osetljivim slučajevima, gde svedoci mogu da zahtevaju da se njihov identitet ne bude poznat, a da sa druge strane daju izjave na ročištima bez prisustva javnosti, odnosno na zatvorenim ročištima, sam sud u skladu sa

¹ Principi SRB (vihr-ks.org)

² Zakon o krivičnom postupku, član 124. stav 1. str.55, <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=2861>

³ Zakon o krivičnom postupku, član 124. stav 36. str.55, <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=2861>

⁴ Pribavljivi svedoci i svedoci oslobođeni obaveze svedočenja, vidi „Zakon o krivičnom postupku, članovi 126-127, str. 57, <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=2861>

zakonima i zakonskim odredbama na snazi, moraće da im obezbedi sigurnost i zaštitu.

Zbog toga, u demokratskom društvu, osim što se garantuje pravično i nepristrasno suđenje, više je nego neophodno da sud vodi računa i o bezbednosti subjekata u postupku. Pre svega, svim svedocima koji se pojavljuju u predmetima ratnih zločina treba obezbediti adekvatnu zaštitu od mogućih pretnji protiv njih kao rezultat iskaza koje daju pred sudom. I zato, kada svedok zatraži svoju zaštitu ili anonimnost, sud će morati da ga zaštiti odgovarajućim zakonskim merama za ove slučajeve.

Tokom krivičnog postupka, svedok može da svedoči javno pred svima, a u zavisnosti od osetljivosti predmeta i potencijalne opasnosti koju svedok može da ima, može biti saslušan na zatvorenoj sednici. Zbog toga, svedok u bilo kojoj fazi postupka može podneti zahtev za zaštitu ili nalog za anonimnost⁵.

Ali i van sudskog postupka, u slučajevima kada sud smatra da je to razumno ili čak u slučajevima kada je narušena bezbednost svedoka, tada se mogu izneti mere koje su definisane važećim zakonodavstvom, gde se svedocima može pružiti neophodna zaštita, kako bi mogli slobodno da svedoče i da se ne osećaju ugroženim u svom privatnom životu. Ovo istovremeno doprinosi mnogo efikasnijem i nepristrasnijem sudskom procesu.

Na Kosovu postoji pravni osnov koji predviđa upotrebu zaštitnih mera, ako postoji ozbiljan rizik za lice, ili njegove srodnike, što je regulisano zakonom o zaštiti svedoka⁶.

Stoga smo, da bismo opravdali značaj primene principa koji razrađujemo, u nastavku smo analizirali na koji način je došlo do povrede navedenog principa, pri čemu je identitet svedoka zakonom zaštićenih u krivičnom postupku izložen na potpuno nepravičan način, ugrožavajući im život i integritet.

Razotkrivanje identiteta zaštićenog svedoka

Godišnji izveštaj o suđenjima za ratne zločine, koji je sastavio fond za humanitarno pravo Kosovo (FHPK) 2013. godine, naslovljen je „Svedoci i dalje Ahilova peta u suđenjima visokog profila⁷.“ Naziv ovog izveštaja nastao je kao posledica poteškoća koje su se pojavile kod pozvanih svedoka da daju iskaze na suđenjima koja su vođena tokom te godine, gde se takođe objašnjava da oni nisu slobodno svedočili, zbog straha koje su iskusili ili čak zbog pritiska koji je na njih vršen. U ovom izveštaju se opisuje kako su svedoci povukli svoje preliminarne dokaze kojima su potkrepili optužnicu ili odbili da budu svedoci optužbe zbog uticaja koji je na njih izvršen⁸.

Takođe, u izveštaju o napretku Evropske komisije za 2016. godinu navedeno je da „sistem zaštite svedoka, uprkos činjenici da ima adekvatne kapacitete, trenutno nema svedoka pod zaštitom zbog nepoverenja u ovaj sistem⁹.”

Uticaj i pritisak na svedoke desio se i u dva glavna predmeta koja su vođena tokom 2013. godine. To su bile optužnice koje je tužilaštvo podiglo protiv S.G. i drugih, kao i optužnica u predmetu „Drenica“, gde su oba slučaja imala zajedničke optužbe kojima se optuženi stavljaju na teret da su počinili ratni zločin protiv civilnog stanovništva. Istovremeno, na osnovu ovih optužbi podignutih protiv njih, S.G. i još dvojica saoptuženih osuđeni su za ta krivična dela, na osnovu svih svedočenja i dokaza prikupljenih u toku postupka, dok su u predmetu „Drenica“ neki od okrivljenih osuđeni za ta dela koja im se stavljaju na teret.

Ova suđenja karakteriše veliki broj svedoka koje je sud pozivao da svedoče pred sudom. Ali nije sve išlo kako bi trebalo po zakonu.

⁵ Zakonik o krivičnom postupku, član 221. stav 1. strana 100. <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=2861>

⁶ Zakon o zaštiti svedoka, <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=2758>

⁷ Fond za humanitarno pravo Kosovo, Izveštaj za godinu 2013, strana 8, <https://www.hlc-kosovo.org/storage/app/media/2013.pdf>

⁸ Ibid, strana 8, <https://www.hlc-kosovo.org/storage/app/media/2013.pdf>

⁹ Fond za humanitarno pravo Kosovo, Izveštaj za godinu 2016, strana 10, <https://www.hlc-kosovo.org/storage/app/media/2016.pdf>

Kao i u predmetu protiv S.G. i dr. Isto i u predmetu "Drenica" izloženo je jedno od imena glavnih svedoka ovih predmeta.

U procesu koji je vođen protiv S.G. i ostalih za dokazivanje krivice okrivljenih, tužilaštvo je predložilo 6 svedoka, od kojih su 4 dala svedočenje putem video linka; 3 od kojih su, na osnovu njihovih zahteva, održana u uslovima potpunog zatvaranja glavnog pretresa za javnost i na saslušanju su bile prisutne samo stranke u postupku¹⁰.

Zaključno, u žalbenom postupku, sud je doneo presudu o krivici okrivljenih, pri čemu je svaki od njih pojedinačno osuđen na kaznu zatvora u trajanju od 8 godina¹¹.

U ovom periodu, kada je vođen glavni pretres protiv S.G i drugih, otkriven je identitet jednog od svedoka koje je predložilo tužilaštvo, a koji se istovremeno pojavio i kao jedan od glavnih svedoka događaja. Ovaj svedok je, na zahtev priložen sudu, iskoristio pravo da brani svoj identitet u postupku.

I pored toga što je ovaj zahtev sud odobrio kako bi njegov identitet ostao anonimn, dogodilo se sasvim suprotno. To je zato što je njegov identitet javno otkriven, sa njegovim imenom, prezimenom i fotografijom. To je urađeno u gradu Srbica, gde je postavljeno nekoliko postera. Ovi plakati su takođe uključivali tekst u kojem se navodi da „samo prodani ljudi kao J.B. crne sveti rat OVK¹².”

Takav postupak je sankcionisan prema Krivičnom zakoniku Republike Kosovo. S obzirom da svedoku čiji je identitet zaštićen, objavljivanjem ovih plakata narušena je bezbednost. Štaviše, ciljan je kao izdajnik i prodat.

S druge strane, prema podacima koji su objavljeni u medijima, pretpostavlja se da je isti svedok svedočio u još jednom predmetu u kojem je podignuta optužnica uz navode o počinjenju zločina tokom rata. Odnosno, okrivljeni su bili optuženi da su počinili zločine protiv civilnog stanovništva. Ovaj slučaj je u javnosti poznat i kao slučaj „Drenica“, u kojem je bio optužen i tadašnji gradonačelnik Srbije S.L.

Povodom donošenja prvostepene presude, od 27. maja 2015. godine, S.L. oglašen je krivim za krivična dela koja mu se stavljaju na teret, za koja ga je sud osudio na kaznu zatvora u trajanju od 12 godina. Nakon donošenja ove presude, počeo je linč anonimnog svedoka, pri čemu je ime i prezime istog javno naveo rođakinja okrivljenog S.L. U izjavi nakon izricanja presude S.L., ona je svedoka je ocenila neprijateljem i misionarom Srbije¹³.

Iako je u zaključku Vrhovni sud optuženog oslobodio optužbi za ratni zločin protiv civilnog stanovništva¹⁴, ipak je uticaj na svedoke bio prisutan tokom krivičnog postupka.

Ovakvi postupci su u potpunoj suprotnosti sa Krivičnim zakonikom Republike Kosovo, u kojem je tako nešto inkriminisano u okviru krivičnog dela „Osveta“. Član 388. ovog zakonika kaže da „ko preduzme radnju štetnu za bilo koga u cilju odmazde za prijavljivanje ili saopštavanje podataka o radnjama i propustima koji predstavljaju pretnju ili povredu javnog interesa, kažnjava se novčanom ili kaznom zatvora do dve godine¹⁵.”

Otkrivanje identiteta svedoka u gore navedenim slučajevima, a konkretno lica koja su počinila ovakvo delo, ostala je neistražena/neosuđena, što omogućava ponavljanje zbog nekažnjivosti nadležnih organa. Ovi slučajevi bi trebalo da uzbune istragu, kako bi pokrenuli postupak u trenutku kada uoče ugroženost svedoka, kao i ometanje sudskog postupka.

Pored inkriminisanja navedenog dela, za otkrivanje identiteta svedoka, koja se u krivičnim postupku smatra kao otkrivanje

¹⁰ Ibid, strana 54, <https://www.hlc-kosovo.org/storage/app/media/2013.pdf>

¹¹ Fond za humanitarno pravo Kosovo, Presuda Apelacionog suda, 29 oktobar 2014, <https://www.hlc-kosovo.org/storage/app/media/Sabit%20Geci%20at%20al/Sabit%20Geci%20at%20al-%20Aktgijkim-29102014.pdf>

¹² Kallxo.com, 08.06.2013, <https://kallxo.com/gjate/kundershtohet-zbulimi-i-identitetit-te-deshmitarit-te-mbrojitur/>

¹³ Telegrafi, 28.05.2015, <https://telegrafi.com/flet-gruajja-e-sami-lushtakut/>

¹⁴ Fondi za humanitarno pravo Kosovo, Pregled suđenja za ratne zločine na Kosovu u periodu 1999-2018, strana 109, <https://www.hlc-kosovo.org/storage/app/media/HLC-Kosovo-An-overview-of-war-crime-trials-in-Kosovo-1999-2018.pdf>

¹⁵ Krivični zakon Republike Kosovo, član 388, stav 2, strana 151, <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=2834>

identiteta i ličnih podataka osobe zaštićenog u krivičnom postupku, zaprećena je kazna do 3 godine zatvora. Prema Krivičnom zakoniku Republike Kosovo, ovakva radnja se smatra povredom tajnosti postupka i koja u članu 392. stav 2. istog zakonika kaže da „Ko neovlašćeno otkrije identitet ili lične podatke osobe koja se brani u krivičnom postupku ili u posebnom programu odbrane, zaprećen je zatvorom do tri godine¹⁶.”

Ovo delo utiče i na zastrašivanje drugih potencijalnih svedoka koji imaju saznanja o određenim događajima i koji će oklevati da se pojave da svedoče na sudu. Postupci/pretnje koje su preduzete protiv nekog svedoka koji je trebalo da bude zaštićen, može uticati na potpuno povlačenje njegovog svedočenja ili na promenu tog svedočenja. Ovo predstavlja direktan uticaj na sprovođenje pravde, što sprečava postizanje pravde.

Povodom otkrivanja identiteta zaštićenog svedoka, u trenutku incidenta, saopštenjem za javnost reagovao je Fond za humanitarno pravo Kosovo (FHPK). Prema ovom saopćenju, FHPK je izrazila zabrinutost zbog objavljivanja plakata, fotografije i poruke koju ova akcija prenosi, rekavši da „ovaj ekstremni čin izuzetno ugrožava život i sigurnost osobe koja bi trebala da bude zaštićeni svedok u suđenju za ratne zločine, kao i njegove porodice¹⁷.” U saopštenju se takođe pozivaju nadležni organi da što pre pronađu osobe odgovorne za postavljanje plakata i da ubuduće spreče takve radnje.

Zastrašivanje i prinuda svedoka da promene iskaze

Otkrivanje identiteta svedoka nije jedini nedostatak koji je pratio suđenja za ratne zločine na Kosovu. Identifikovano je i zastrašivanje i prinuda svedoka da promene svoj iskaz, čiji identitet nije otkriven.

Dana 17. novembra 2016. godine podignuta je optužnica protiv okrivljenih E. Th. i drugih gde, između ostalih, neki od optuženih su terete i za ometanje i uticaj na svedoke optužbe koji su svedočili u predmetu Drenica, predmetu koji je još u toku. Pet godina od podizanja ove optužnice, ovaj slučaj još nije dobio prvostepeni epilog, što može dovesti do zastarelosti krivičnog dela.

Princip zaštite identiteta svedoka je od posebnog značaja jer se odnosi na prvi mehanizam tranzicione pravde, koji se bavi gonjenjem i krivičnim suđenjima. Tužilaštvo uključuje i pitanja koja se odnose na zaštitu svedoka, što ujedno predstavlja i najozbiljniju prepreku efikasnom ostvarivanju pravde u suđenjima za ratne zločine. Kako je precizirano u "Priručniku za tranzicionu pravdu¹⁸", glavna prepreka u procesuiranju počinitelja krivičnih dela je činjenica da su iskazi svedoka promenjeni zbog zastrašivanja ili ucene prema njima, uključujući i zaštićene svedoke.

Stoga je upućivanje i podsjećanje svih lica na prava i obaveze koje imaju, jedno je od osnovnih načela krivičnog postupka i istovremeno doprinosi uspostavljanju pravde, sa posebnim akcentom na ratne zločine.

¹⁶ Krivični zakon Republike Kosovo, član 392, stav 2, str. 153, <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=2834>

¹⁷ Fond za humanitarno pravo Kosovo, Facebook Post, <https://www.facebook.com/HLCKosovo/posts/345938155534472>

¹⁸ Priručnik o tranzicionoj pravdi – koncepti, mehanizmi i izazovi, strana 42-43, https://www.hlc-kosovo.org/storage/app/media/Animacionet/hlc_tj_publication_final%2019.1%20MANUAL%20srb.pdf

Preporuke

Kako bi u budućnosti bilo što manje ovakvih slučajeva, pre svega preporučujemo da „Principe suočavanja sa prošlošću¹⁹“ poštuju i usvoje svi politički i javni akteri, koji se bave suočavanja prošlošću..

Sudske predmete u vezi sa uticajem na svedoke (krivično delo uticaja na sprovođenje pravde) treba hitno procesuirati i samo na taj način se može stvoriti odgovarajuća bezbednost ili klima za svedoke. Odugovlačenje sudskih postupaka ove vrste utiče na gubitak poverenja svedoka u nadležne organe.

Da bi se smanjio broj lica koja krše ovaj princip, tužilaštvo bi trebalo da pokrene istrage i podigne nove optužnice protiv lica koja objavljuju identitet svedoka.

Ovaj projekat se realizuje uz podršku Ambasade Švajcarske na Kosovu i Britanske ambasade u Prištini preko Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) na Kosovu, a sadržaj uključen u ovu analizu ne odražava nužno njihove stavove.

---

¹⁹ [Principi SRB \(vihr-ks.org\)](http://vihr-ks.org)

 [@dwpkosovo](https://www.facebook.com/dwpkosovo)

 [@dwpkosovo](https://www.instagram.com/dwpkosovo)

 [@dwpkosovo](https://twitter.com/dwpkosovo)

 [dwpkosovo](https://www.youtube.com/dwpkosovo)